

Euroopa Liiduga seotud metafoorid Eesti ajakirjanduses

Kadri Kaasik

*Tartu Herbert Masingu kooli 12. klassi õpilane
juhendaja õpetaja Andrus Org*

Metafoor on paelunud filosoofide ja keeleteadlaste tähelepanu juba alates Aristotelesest. Mil viisil siis kujundlik väljendus erineb oma sõnasõnalisest pruugist ehk tavakasutusest? On ju selge, et metafoor toetub üldisematele keelereeglitele ja semantilistele kokkulepetele, kuid samas ka rikub neid. Metafoor väljendab midagi, mida ei saa niisama ökonoomselt ja efektiivselt ütelda ühelgi muul viisil. Ta ei kirjelda tegelikkust otsesõnu, vaid kuidagi „teisiti”. Pealegi pole see „teisiti” tõlgendatav tõese ja väära skaalal. Pole kahtlustki, et metafooril on oma identiteet.

Metafoori olemus

Metafooriks nimetatakse kõnekujundit, mis põhineb ülekandel ühelt (allikalt) teisele (sihile) sarnasuse või analoogia alusel. Metafoori abstraktseks üldmudeliks on A ON B, kus A vastab sihile ja B allikale¹. Selline ülekandemudel ongi metafoori saladuse võti: üht asja vaadatakse teise kaudu.

Metafoori abil kõneldakse ühest asjast sõnadega, mida peetakse millelegi muule osutavaks, mida mõistetakse midagi muud meenutavana. A ja B võivad metafooris olla seotud **sarnasuse** alusel või **kogemusest** lähtuvalt. Sarnasuse mõiste ei tähenda mingit objektiivset, kogemusest sõltumatult eksisteerivat ühisosa kahe mõiste või nähtuse vahel – sarnasus sünnib alles metafoori mõistmise protsessis, kuhu kaasatakse subjektiivne ja kontekstuaalne alge². Kogemus on aga individuaalne kategooria, st inimene mõtestab maailma oma tajuprotsessi ja kognitiivse pagasi kaudu.

Metafoor valgustab teatud ontoloogilisi või aksioloogilisi (olemis- või väärtusõpetuslikke) **sarnasussuhteid**, mis võivad olla nii

objektiivselt sedastatavad (st väljaspool inimmeelt eksisteerivad) kui ka subjektiivselt tajutavad (st inimmeele sees olevad). Sarnasussuhe on peaaegu alati olemas – „peaaegu” seepärast, et on ju olemas võimalus välja mõelda ka absurdseid ehk nonsenssmetafoore, kus puudub igasugune taotlus leida sarnasust (need on nn *sigaja-kägu* tüüpi ülekanded). Seega, „ühisosade moodustamise võimalused on laiad: võrreldavad objektid või nähtused võivad seostuda definitiivselt, funktsionaalselt või juhuslikult, uskude, traditsioonide või assotsiatsioonide alusel, vahetult või vahendatult, abstraktselt või konkreetselt, tähenduslikult või situatiivselt ..”³. Hämmastav on see, et inim mõistus on võimeline selliseid kahe mõiste ühendusi lõputult looma.

Metafoor viib meid harjumusliku taju sfäärist **uudse taju** sfääri – see on iselaadne semantiline muutus⁴. Teisisõnu, metafoori võib vaadata kui võtet, mille abil laiendatakse või luuakse uusi teadmisi⁵, ka uusi tähendusi. Kuid lisaks uudsusele peab metafoorne suhe olema ka sobiv, tabav ja mõistetav. „Metafoori jõud seisnebki uudsuse ja sobivuse kombinatsioonis, veidra kombinatsioonis ilmsega.”⁶ Iseäranis uudseid ehk loomingulisi metafoore ei saa lõpuni mõista.

Metafoor on eelkõige **kontseptuaalne nähtus**⁷. Metafoori tõlgendamise eelduseks on keeleline pädevus, loomuliku keele kasutamise meisterlikkus. Kuid kujundliku keelekasutuse mõistmiseks ei piisa sõnade leksikaalsete tähenduste tundmisest. Võtmerolli mängivad siin kognitiivsed kategooriad, mis aitavad asju ja nähtusi mõista ning mõtestada. Metafoori tajumine sõltub inimese igapäevasest lävimisest keskkonnaga, inimese teadmistest ja kogemustest, sotsiaalsest staatusest, emotsionaalsest seisundist, esteetilisest tundlikkusest, kujutusvõimest, väärtushinnangutest, maailmapildist tervikuna. Metafoor iseloomustab mõtlemist ja peegeldub seetõttu ka keeles⁸. Pealegi, iga keel vormib mõtlemise sisu isemoodi, ehkki maailm, kust inimene oma teadmisi ammutab, on sama⁹.

Metafoori funktsioonid ja tüübid

Milleks on metafoore vaja? Metafoor pole lihtsalt kõnelemise viis, vaid midagi palju fundamentaalsemat: see on suhtlemis- ja mõtlemisviis, millel on omad tunnetuslikud funktsioonid. Nii näiteks võib metafoor olla mingi teema või probleemi lahkamisel praktilise mõtlemise või kujutluste äratamise teenistuses.

Funktsioone on veel mitmeid: tekitada positiivseid emotsioone, pakkuda üllatusefekti või koomikat, seletada või rõhutada midagi, kinnistada või näitlikustada lausutut, abstraherida jne. Sageli on metafoor kõnesse toodud mõistmise hõlbustamise või kellegi motiveerimise eesmärgil. Üldistatult on metafoor perspektiivi loomise, st teadvuse representeerimise viis¹⁰. Tähtsusetu pole ka tõik, et metafooril on esteetiline väärtus. Õnnestunud metafoor täidab arusaamise tühimikke, olles justkui päästerõngas, mis viib mõistmiseni.

Stiili ja funktsiooni alusel võib eristada mitmeid metafooriliike.

- **Lihtmetafoor** – kontseptuaalne metafoor, mis johtub füüsilistest baaskogemustest, -olemitest ja -sündmustest, nt *ehitis, tuli, sõda, reis, taim, masin, tants* jne¹¹.
- **Kulunud metafoor** – argimetafoor, mis sagedasest kasutusest on keeles sügavalt juurdunud ja mille tähendus tavakasutuses ei ilmuta selgelt tajutavat kujundlikku algupära, lähenedes sõnasõnalisusele¹², nt *elulugu, laua jalg, soojad tunded, üle keema, ajavool*.
- **Lahtine metafoor** – metafoor, mille tõlgendamine on avatud, sõltudes loovast andest, eelteadmistest ja kultuuritaustast (nt metafoorne võrdlus *neiu nagu elevand* on Euroopa ja India kultuuri kontekstis erinevalt interpreteeritav).
- **Loominguline metafoor** – ilukirjanduslikule stiilile omane poeetiliselt laetud metafoor, mis hiilgab kujundliku keeleosavuse ja mõttetavusega (nt *Päike paistis judinal ohkamisi* (A. Roy); *Täiskuu roostes aknad helkisid nagu tulikahju kumas* (A. Gailit)).
- **Murtud metafoor** – metafoor, milles tähenduslik vastuolu ehk metafoorne pinge on äärmuselähedane, nii et märgatavad ühistunnused A ja B vahel peaaegu puuduvad, mistõttu metafoor mõjub üllatavalt või vaimukalt (nt *küülik nagu künnivagu, aken nagu emalõvi*).

Metafoor Euroopa Liidu temaatika kontekstis

Järgnev vaatleb põgusalt ajalehe Postimees 2002. a numbritest ja ajakirja Akadeemia 1989.–2003. a numbritest pärinevaid metafoore, mis kajastavad Euroopa Liidu (ELi) temaatikat. Näite järel olevas viites on märgitud perioodikaväljaande ilmumise kuupäev (Postimehel)

või aasta ja kuu (Akadeemial) ning leheküljenumber, Akadeemia näidetele on lisatud väljaande lühend A.

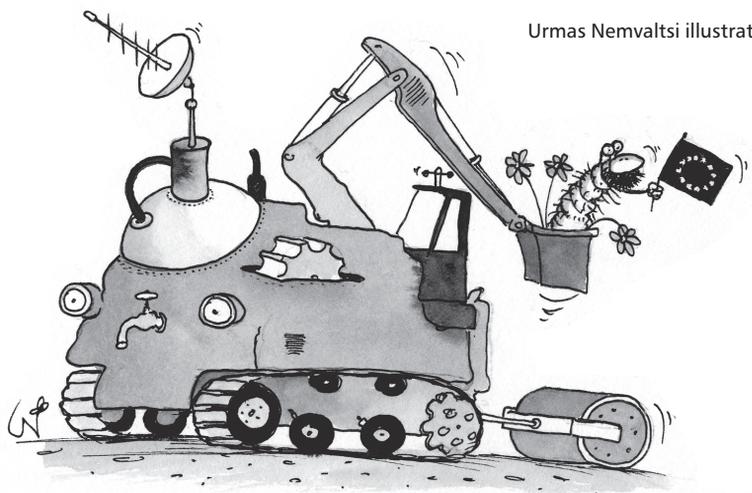
Metafooride rühmitamisel on aluseks võetud temaatiline esinamus. Huvikeskmes on küsimused: mis tüüpi metafoore ajakirjanduses kasutatakse, milliseid funktsioone ELiga seotud teemade käsitlemisel kujundid täidavad, millised on nende stilistilised ja tähenduslikud väärtused? Tuleb mõõnda, et metafooride tuvastamise ja esitamise valikulisus, samuti materjali tõlgenduse subjektiivsus on siin teema käsitlemisel mõneti paratamatu.

1. Euroopa Liit kui subjekt

ELi kujutamine individualiseeritud subjektina on produktiivne metafooriloomne viis. Peamiseks kõnekujundiks on siin isikustamine ehk personifikatsioon. Nii näiteks nähakse ELi isikuna, kellel on kindel reputatsioon või renomee, nt *ELi maine kujunemine on olnud pikaajaline protsess* (11. I, 11) või *Eestis ei ole Euroopa Liit hea mainega ..* (20. III, 2). ELil kui isikul ei puudu ka väline karakteristik ja vaimsed parameetrid, nt *.. siis saame ka meie võimaluse oluliselt kujundada muutuva Euroopa palgejooni* (11. II, 11); *Euroopa Liidu loomusel peab olema mingi side ühenduse algupäraga* (A 2002, 5, 937).

Tüüpiliselt omistatakse ELile mentaalseid tegevusi: *EL avaldab arvamust, kaitseb oma seisukohti ja huvisid, teeb ettepanekuid, sõlmib kokkuleppeid ja lepinguid, tegeleb probleemidega, vaidleb, soovib, üllatab, hindab, teadvustab* jne – kõik need toimingud eeldavad subjektile omast suhtlust ja keelekasutust.

Subjektile kohaselt on EL häälekas, kohati isegi agressiivne ja autoritaarne, nt *Tõepoolest, kõik tunneksid end meie planeedil paremini, kuuldes Euroopa Liidu jõulist häält* (11. VI, 4). Oma õiguste kaitseks on EL võimeline isegi nagu siga aia vahel vinguma (*euovingumine*) või siis pruudi kombel kosilaste peibutamiseks tantsuma (*eurotants*). Ametilt on EL justkui advokaat (*vaidleb, kaitseb, püüab ennast kehtestada*), aednik (*harib, kasvatab*) või hoopis sõdalane (*hävitab, ühendab*). EList kõneldakse kui tuntud ja arvestatavast isikust, kel on võime ümbritsevat tunnetada, selle üle mõelda ja seda kujundada, nt võrdlus *ELi kui rahvusvahelise subjekti aktiivsuse kasv on selle [ühendava] rolli jätkuks ..* (A 2003, 7, 1356).

Urmas Nemvaltsi illustratsioon

2. Euroopa Liit kui süsteem või mehhanism

Sageli kujutatakse ELi valmis süsteemina või jõulise mehhanismina, mis toimib etteantud programmi alusel. Järgnev varjatud võrdlus koos rohkete epiteetidega loob sellest mehhanismist antiutoopilise kujutelmaga: *Näib, et eestlastele on EL anonüümne, selge näota ja „hingeta” bürokraatlik mehhanism, mis toodab Eestile ning teistelegi maadele enamasti halvasti põhjendatud euronõudeid* (11. I, 11). Teisalt jälle rõhutatakse, et EL on tundmatu, kuid mitte ohtlik süsteem (vastupidi Nõukogude Liidule!): *Euroopa Liidu näol on pigem tegemist ikkagi „võõra” kui „vaenuliku” jõuga* (11. I, 11).

Mehhanismina täidab EL kindlaid funktsioone, näiteks *eraldab terad sõkaldest* (15. I, 8) – kõnekäänd, mis loob paralleeli viljapeksu-masinaga, *sõidab teerullina* (13. XII, 13) – võrdlus, mis osutab ELi masinlikule jõupoliitikale. Võrdlus *EL kui kolhoos* (A 1998, 2, 229) tekitab kindlasti negatiivseid seoseid, juhata des ohtliku paralleelini: EL kui Nõukogude Liit.

3. Euroopa Liit kui elav organism

Erinevalt mehhanismist, mis funktsioneerib valmis kujul, on organism sootuks ettearvamatum ja salapärasem kooslus. Organismile omaselt võib ka EL *laieneda, kasvada, sammhaaval liikuda* (A 2002, 5, 921), *õitseda* (21. XI, 10) ja *areneda* (23. III, 10), isegi ussikese kombel *vingerdada* (27. VII, 10) – siin on tegemist isikustamistega.

Esineb ka somaatilist sõnavara, mis osutab ELi inimkujulisusele: tal on pea (*EL vaevab pead* – 20. VI, 9), käed (*Vene turu avanemine on ELi kätes* – 21. I 2003, 10), süda (*suund Euroopa südamesse* – A 1995, 3, 486), organid (*Ministrite Nõukogu on Euroopa Liidu reaalselt ja kiirelt töötav organ* – 22. VI, 9). EL näib olevat feminiinne organism, mis *õitseb* nagu noor plika (21. XI, 10) ja *avaneb* nagu sünnitav emaüsk (23. III, 10), vajades eluspüsimiseks *doonorite* (A 1998, 1, 6), s.o kõige mõjukamate riikide hoolitsust.

4. Euroopa Liit kui koht või ehitis

Leidub terve hulk metafoore, mis kujutavad ELi ihaldatud paigana või töötatud maana. Nii näiteks on ruumiliselt tajutavad mitmed kulunud metafoorid: *liikumine* ja *astumine ELi*, samuti *sulandumine ELiga*, *ELis sees olemine*, *lahkumine EList*. Kusjuures Eesti liikumist ELi ruumi kirjeldatakse sageli *pika maana* (A 1998, 2, 243), mille läbimiseks tuleb *astuda mastaapseid samme* (17. IV, 13). Ühest paigast teise astumiseks on vaja *ületada joon* (15. I, 8) ehk *euroliidu lävepakk* (20. VI, 1), mille kõrgus jätab ühed kandidaatriigid *ELi ukse taha* (A 1998, 2, 242), teised aga lubab töötatud *eurotsooni* (23. II, 11), *õigus-* ja *majandusruumi* (11. II, 11; 14. XI, 14).

Kõnekäändu meenutav *EL on mägede taga* (A 1995, 3, 485) osutab ühinemise ajalisele kaugusele. EList kui keerukast, kuid võimsast ehitisest annavad ettekujutuse metafoorid, nagu *EL seisab kolmel sambal* (A 2003, 7, 1354), *ELi telgitagused* (14. XI, 14) ning liikmes- ja kandidaatriikide suhete *avatud aken* (1. VII, 11). Hiigelehitisena *ei ole EL veel lõplikult valmis* (A 2002, 5, 908), meenutades Tallinna linna, mis samuti kunagi valmis ei saa. Tabav ja uudne metafoor *klubiefekt* (A 1988, 1, 13) viitab ELi ruumilise laienemisega seotud kartusele, et hilisemad liitujad peavad maksma kõrgemat hinda. Võrdlusesse *EL kui uus kodu Eesti riigile* (5. IV, 13) on kätketud turvalise ja õnneliku paiga kujutelm.

5. Euroopa Liit kui heaolukoht või turvaline paik

ELiga liitumise hüved ja voorused kajastuvad ka metafooriloomes. Nii näiteks võib Eesti *ELi astumise vilju noppida* (23. I, 2): avanevad ELi külluslikud *rahakraanid* (10. X, 2) ja lõputud *viljaaidad* (5. VIII, 1), podiseb muinasjutuline *rahapott* (11. VI, 4) ja ELi *kassadest* (24.

IV, 9) on võimalik *raha välja võtta* (9. X, 13). Euroliit on justkui võlur, kes Eedeni aia luksuslikkust demonstreerib.

Lisaks küllusele kaitseb EL oma liikmeid hädade eest: *Kui oleme Euroopa Liidus, siis kahanevad üldse igasugused võimalused Eestile „käru keerata”* (15. I, 8). EL pakub *positiivseid signaale* (26. VI, 10) ja *valgustatust* (A 2002, 5, 914), olles soodsaks *pinnaseks* (10. X, 10) Eesti arengule.

6. Euroopa Liit kui hierarhiline süsteem, kui kõrgemalseisev instants

Kujunditest nähtub, et EL on hierarhilise struktuuriga süsteem, kus rolli mängib liikmete vanus, suurus ja autoriteet. Eristatakse *vanu olijaid* (29. I, 7) ja *uusliikmeid* ehk *uustulnukaid* (29. VI, 7), samuti *edasijõudnuid* ja *mahajääjaid* (8. III, 15), viimaseid ähvardab isegi *pudenemine* (15. I, 8) *liitujate esimesest ringist* (A 1998, 1, 7), kuid kannustab soov saada teiste ELi riikidega *sama pulga peale* (4. II, 11). Metafoor *mitmekiiruseline Euroopa* (19. XI, 13) viitab hierarhiale, ühtlasi ka erinevale arengutempole.

EL kui kõrgemalseisev instants *haarab juhtohjad* enda kätte (20. IX, 10), surub liitujad oma *roopasse* (A 1998, 2, 242), kehtestades end *iga riigi poliitika nurgakivina* (5. IV, 4). Probleeme käsitleb EL iseenda *tasandilt* (6. III, 11), olles justkui *ülem* (13. V, 4), *kes reastab liitumiskõnelusi* (15. I, 8) ja *annab lootust* (26. VI, 10). ELi sees on tajutavad *erimeelsused* (6. IX, 11) ja *lõhed* (25. IX, 10), mis muudavad koostöö ja konsensuse leidmise raskeks.

7. Euroopa Liit kui abstraktne terviklik moodustis

Terve hulk metafooripõhiseid võrdlusi kujutab ELi kindlasuuruselise terviklikult funktsioneeriva institutsioonina, mis on osadeks jagamatu: *EL kui föderatsioon* (31. I, 9), *EL kui riikide rühm* (1. III, 9), *EL kui poliitiline organisatsioon* (12. IV, 2), *EL kui tervik* (5. IX, 6), *EL kui selline* (13. XII, 13), *EL kui aeglaselt edasiliikuv, kohmakas ja proteksionistlik moodustis* (A 2002, 5, 973) jne. ELil on oma *kavandatud mõõdud* (9. X, 13) ja liikmete *täisarv* (9. X, 13). Võrdlustes toonitatakse ka ELi erakordsust, isegi müstilisust: *EL kui enneolematu nähtus* (A 2003, 7, 1347), *EL nagu üks suur innovaatiline ettevõtmine* (13. XII, 13), *EL kui idee ja ideaal, kui unelm ja kujutluspilt, kui*

suurejooneline kavand (A 2002, 5, 963), *ELiga liitumine on kui suur projekt* (A 2002, 5, 911).

8. Euroopa Liit kui vastane: sõda ja sport

ELi nähakse *rivaalina* (24. VII, 7), kellega suhtlemine *tekitab hõõrumisi* (21. V, 7), mistõttu *tuleb pidada raskeid lahinguid* (16. XII, 11), võitmaks *silgusõda* (9. X, 13) või muid tuliseid vastasseise. Kahtlemata on EL *kõva pähkel* (25. IX, 10): kui Eesti ei suuda kaardipakist oma *trumpi* (9. X, 13) üles leida ja *ennast maksma panna* (31. I, 9), siis *seis ELiga ei parane* (7. V, 2–3).

Sportlikust vaatepunktist tähendab *liitumine ELiga lati seadmist kõrgusele, kust veel üle ei hüppa* (9. IV, 11), justkui oleks tegemist kõrgushüppevõistlusega, kus kvalifikatsiooninorm on debütantide jaoks liiga krõbe. Ka paralleel jooksvõistlusega on kohane: *ELi riikide kinnipüüdmiseks on potentsiaal olemas* (23. VII, 6), kuid piisavalt pingutamata võime isegi *ELi laienemise rongist maha jääda* (A 1995, 3, 487). Liitumisläbirääkimiste hilisemat faasi kirjeldatakse juba otustava *lõpusirgenä* (8. III, 15). Igatahes *Brüsseli rulett* (A 1998, 2, 241) kui omamoodi saatuse sõrm keerleb hoogsalt, tuues mängureile kas triumfi või siis hoopis krahhi. Retoorilises küsimuses *Kes on ELi laienemisel suurim võitja?* (A 2002, 5, 901) sisaldub võimalus nii võiduks kui ka kaotuseks.

9. Euroopa Liit kui probleemide ja ohu allikas

Rohkesti metafoore osutab ELiga seotud kitsaskohtadele: *ELi valu punkt* (10. X, 10), *ELi tüliküsimus* (1. X, 9), *ELi kummitavad probleemid* (24. X, 12) ja *umbejooksnud küsimused* (7. V, 2–3), *ELi paigaltammumine* (A 2002, 5, 922), *eurokõneluste lahkhelid* (6. XII, 5), *ELi laienemisega kaasnev probleemidepundar* (25. IX, 10) jne. Liigoptimistlik ühinemine ELiga võib osutada *lõksuks* (A 1995, 3, 484), kus oht on kokkuvõetav iroonilisse lausesse: *ühest liidust tuleme, teise läheme* (11. I, 11). *Kasu võib EList olla samavõrd kui klaashelmestest* (A 2002, 5, 908). ELiga kaasnevatest ohtudest ja riskidest peaksid hoiatama *eurohäirekellad* (A 1998, 2, 240).

10. Euroopa Liit kui suhtluspartner

Metafoorides kajastub ka ELi ja kandidaatriikide (peamiselt Eesti) vaheline partnerlussuhe ja käitumistaktika: *EL on strateegiline partner, mitte rivaal* (21. XI, 10). Omavaheline *mõtete ja võimaluste vahetamine* (24. IV, 9; 13. II, 7) ja *läbirääkimiste lõppfaas* (1. II, 9) osutavad poolte elavale dialoogile.

Eesti roll on ELiga *kaubelda* (11. XII, 12) ja *udutada* (A 1998, 2, 239), et mitte lasta endale *kotti pähe tõmmata* (4. II, 11). Kuigi *Eesti ei ole kotlet ELi erinevate huvide vahel* (20. IX, 4), tuleb heade suhete nimel mõnikord *püksirihma pingutada* (27. VII, 10), teinekord jälle *auru välja lasta ja hoogu maha võtta* (27. VII, 10).

Eesti suhe ELiga meenutab *professori ja üliõpilase* (13. XII, 13) või siis *kosilase ja pruudi* (A 1998, 2, 242) vestlust, *ELile puust ja punasest ette tegemine* (11. VI, 4) on siiski harv võimalus. Irooniliselt kõlab võrdlusena esitatud kõnekäänd: *ELi saamine ja eurokõneluste lõpetamine on justkui ridva otsas rippuv heinatutt eesli nina ees – seda näeb, aga katsuda ei saa* (8. III, 15). Läbirääkimiste edukust kuulutab *ELi kiidulaul* (8. III, 15), kokkulepetele jõudmist kinnitab aga *ELi pitser* (9. IV, 11). Kuid Eesti ja ELi suhted ei lõpe läbirääkimistega, *nagu abielu ei lõpe pulmadega* (A 2002, 5, 914).

Metafoori roll ELi temaatika kajastajana

ELiga seotud metafooride amplituud on võrdlemisi mitmekesine, seda nii vormilt (leidub nii ühesõnalisi, liitsõnalisi, fraasilisi kui ka lauselisi väljendusi) kui ka stiililt (esineb nii kulunud kui ka loomingulisi metafoore). Valdav osa metafoore on tavapärased ja kulunud, püsides argise ja automatiseerunud kujundikasutuse raames. Tunduvalt vähem kohtab loomingulisi – leidlikke ja originaalseid – metafoore, mis avavad ELi temaatikat uudsetes ja ootamatutes seostes (nt *silgusõda ELis* või *Brüsseli rulett*).

Võib öelda, et eurotemaatika kajastamisel pole metafoorne lähenemine esmatähtis, olulisem on rääkida asjadest selgelt ja arusaadavalt, mitte aga ilutsedes ja peenutsedes. Põhjuseid on siin mitu: esiteks, ajakirjanduses kajastatavad teemad peavad olema mõistetavad laiale lugejaskonnale, kes ei vaevu süüvima artikli autori eripärasesse keeleloomesse; teiseks, ajakirjandustekstide ülesanne on edastada infot võrdlemisi ühemõtteliselt, vältimaks väärtõlgendusi ja kaksipidi

mõistmist; kolmandaks, ELi temaatika on sedavõrd uudne ja võõras, et kujunditesse valatuna võib see tekitada liigset segadust.

Metafoor on argikeelenditega harjunud tavalugeja jaoks sageli ähmane ja raskesti mõistetav väljendus, mille vohavat kasutamist leheneegrid palju ei harrasta. Olles mõneti tajutav kui kõrvalekalle normist, vajab metafoor tõlgendamist, koguni „tõlkimist”. Ajalehe veergudel hakkab metafoor tööle ikkagi vaid siis, kui lugeja saab sellest aru. Tiit Hennoste rõhutab: „Kujundid on põhimõtteliselt mitmeti tõlgendatavad. Kui analüüsida metafoore, on üsna tõenäoline, et saadakse nii palju erinevaid tõlgendusi, kui on inimesi.”¹³

Siiski võib metafoor mõnel juhul lihtsustada keerulistest euroasjadest arusaamist. Metafooril on sageli oma ajalooline kontekst ja juurdunud kasutuspruuk, mis võib osutada lugejale päästvaks õlekõrreks. Seepärast kasutavadki poliitikud ja eurospetsialistid metafoore oma kõnede kaunistamiseks või probleemide tabavamaks, siililegi selgeks-tegevaks-käsitlemiseks. Metafoori roll on enamasti näitlikustada, vahel ka lugejat irriteerida, õhutades teda kaasa mõtlema.

Kui Postimees kirjutab EList enamasti tutvustavalt või informatiivselt – seda peamiselt uudiste, probleemartiklite, intervjuude ja juhtkirja rubriigis –, siis elitaarse suunitlusega Akadeemia avaldab EList põhjalikumaid ja analüüsivamaid käsitlusi: poliitikute kõnesid, ajaloolaste esseesid, sotsioloogide uurimusi. Võib täheldada, et tunduvalt metafoorivaesemad on ELi-teemalised artiklid uudiste rubriigis, seevastu intervjuud poliitikutega ning eurospetsialistide sulest pärinevad kirjutised on ilmselgelt subjektiivsema, ühtlasi ka kujundlikuma keelekasutusega.

ELi temaatikat selgitatakse tihtipeale sõja ja spordi valdkonnast laenatud metafooride baasil. Tänapäeva poliitiline mõtlemine kubi-seb piltlikkusest, mistõttu nii mõnedki poliitilised ideed saavad metafoorse rüü, laenates kujundeid just spordist ja sõjandusest. Sedasorti metafoorid panevad inimesi uskuma poliitika tõsidusse, sest sport ja sõda on tõsised asjad, kuigi vahel kiputakse neis ka tsirkust ja palagani nägema.

ELiga seotud kujundite hulgas on võrdlemisi palju võrdlustele rajatud metafoore. Leidub nii subjektiivselt hinnangulisi (kas positiivset või negatiivset suhtumist kajastavaid) kui ka objektiivseid tõsiasi nentivaid väljendeid. Sageli võrreldakse ELi mõne paiga (nt *EL kui kolhoos*, *EL kui uus kodu*) või asjaga (nt *EL kui teerull*, *EL kui raha-*

pott), võrdlusvahendiks võivad olla ka abstraktsed nähtused (nt *EL kui idee või unelm*) või siis loodus (nt *EL kui õitsev lill*). Ühelt poolt näitab võrdluste suur osakaal, et EL on tundmatu ja haaramatu nähtus, teisalt kinnitab see võrdluse kui produktiivse kõnekujundi efektiivset rakendatavust.

Rohkesti tarvitatakse ELi tegevuse kirjeldamisel personifikatsiooni. ELi suhtutakse kui subjekti, mis täidab organismile – inimesele – omaseid funktsioone. ELil kui isikul on omad huvid ja seisukohad, omad moraalsed ja majanduslikud kaalutlused. Kulunud verbide kõrval leidub üksikuid mahlakaid ja tabavaid metafoore (nt *eurovingumine*, *eurotants*), milles võib tajuda isegi koomilist või iroonilist alatooni. Niisugused metafoorid aitavad meil mõista ELi kui institutsiooni funktsioneerimist ning muudavad inimeste suhtumist poliitilistesse küsimustesse. Seega võib metafoor kanda tugevat hinnangulist või emotsionaalset laengut.

ELi ja Eesti suhete kajastamisel pole põlatud ka rahvapäraseid fraseoloogisme, sealhulgas kõnekäände (nt *auru välja laskma*, *püksirihma pingutama*, *puust ja punaseks ette tegema*). On kiiduväärt, et ka tänapäeval ununema kippuvaid igihaljaid ütlusi taaselustatakse. Valmisriiete ajastulgi ei tasu vanu rätsepatarkusi unustada, sest neis sisalduvad õpetussõnad ka uutele põlvkondadele.

¹ R. Hendrikson, Ilukirjanduslikud liitsõnalised metafoorid eesti keeles kognitivistliku metafooriteooria perspektiivist (Mihkel Muti sõnakasutuse näitel). Magistritöö. (Käsikiri.) Tartu Ülikooli eesti keele õppetool. Tartu, 2003, lk 20.

² R. Hendrikson, Ilukirjanduslikud liitsõnalised metafoorid eesti keeles kognitivistliku metafooriteooria perspektiivist, lk 180.

³ A. Merilai, Pragmapoeetika. Tartu Ülikooli Kirjastus. Tartu, 2003, lk 144.

⁴ R. Hendrikson, Ilukirjanduslikud liitsõnalised metafoorid eesti keeles kognitivistliku metafooriteooria perspektiivist, lk 50.

⁵ T. Born, Silmatorkavat *silma*-metafooridest – Lohetapja-Pro Folkloristika. Tartu, 1999, lk 42.

⁶ M. Kadanik, Väljendus kui metafoorne kehastumine – Akadeemia 1999, nr 9, lk 1933.

⁷ R. Hendrikson, Ilukirjanduslikud liitsõnalised metafoorid eesti keeles kognitivistliku metafooriteooria perspektiivist, lk 185.

⁸ T. Born, Silmatorkavat *silma*-metafooridest, lk 42.

⁹ A. Õim, Metafoor ja juurikad – Oma Keel 2002, nr 2, lk 27.

- ¹⁰ **M. Grishakova**, Metaphor and Narrative – Sign Systems Studies 2001, 29.2, lk 517.
- ¹¹ **R. Hendrikson**, Ilukirjanduslikud liitsõnalised metafoorid eesti keeles kognitivistliku metafooriteooria perspektiivist, lk 19.
- ¹² **A. Merilai**, Pragmapoeetika, lk 149.
- ¹³ **T. Hennoste**, Uudise käsiraamat. Tartu Ülikooli Kirjastus. Tartu, 2001, lk 121–123.